

שבילי
פנחס

התבוננות בביאור הנשגב של ה"תפארת שלמה" "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה" ידמה בנפשו שמת וחזר ליום אחד לעסוק בתורה

יוחנן], חילך לאורייתא [כמה כוחך יפה לסבול עול תורה], אמר ליה [ריש לקיש] שופרך לנשי [יופייך ראוי לנשים].

אמר ליה [רבי יוחנן], אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי דשפירא מינאי, [אם תחזור בתשובה אתן לך לאשה את אחותי שהיא יפה ממני], קביל עליה [ריש לקיש לחזור בתשובה], בעי למיהדר לאתווי מאניה ולא מצי, [ביקש ריש לקיש לקפוץ מן המים כדי להביא בגדיו ולא היה יכול, כי משקיבל עליו עול תורה תשש כוחו], הדר אקרייה ואתנייה ושווייה גברא רבא". פירוש, אחר כך לימדו רבי יוחנן מקרא ומשנה ועשה ממנו אדם גדול.

נמצינו למדים מזה, על המהפך הגדול שחולל ריש לקיש בחייו, ממנהיגם של שודדי דרכים עד שנתעלה לגדול בתורה שהיה רבם של ישראל, הנה כי כן ממה שעבר ריש לקיש על עצמו ובשרו בבחינת: "נאה דורש ונאה מקיים" אמר: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל", כי מי כמוהו שהמית עצמו לשנות מהותו עד שזכה לכתרה של תורה שראוי לומר כן.

הקשר הנפלא בין המאמר לריש לקיש על פי פירוש נשגב של ה"תפארת שלמה"

דבר בעתו מה טוב לבאר הקשר הנפלא בין תוכן המאמר שהתורה מתקיימת רק במי שממית עצמו עליה, לבעל המאמר רבי שמעון בן לקיש, על פי מה שביאר ה"תפארת שלמה" מאמר זה בדרך עבודה, ביאור נשגב המבוסס על מעשה פלא שהיה, כאשר ריש לקיש יחד עם שני חבריו שלא חזרו בתשובה נפטרו מן העולם ונידונו בבית דין של מעלה, והנה הסיפור בפרקי דרבי אליעזר (פרק מג):

דברי תורה, מאיר בו נשמתו של בעל השמועה, וזה שיראה כאילו בעל השמועה עומד כנגדו".

הנה מה טוב ומה נעים לצרף בענין זה חוט המשולש, מה שהביא ה"חתם סופר" זי"ע ב"תורת משה" (סוף פרשת מסעי ד"ה וילכו אחרי ההבל) מה ששמע מרבו הגה"ק בעל ה"הפלאה" זי"ע בענין זה דברים נפלאים:

"שמעתי מאדוני מורי ורבי הגאון בעל הפלאה זצ"ל כן. ידוע שדברי תורה מזככים את הנפש ומקרבים את לבו לאביו שבשמים, ואם עסקנו במשנה ובתלמוד בתורת רבינא ורב אשי, ובדברי רבותינו הראשונים והאחרונים זצ"ל, אזי ישפיעו עלינו טהרה וקדושה מרבותינו הקדושים, מחברי אותם הספרים אשר בארץ החיים המה, ויגרום דביקות בה' ובתורתו".

ריש לקיש בעל המאמר המית עצמו כדי לעסוק בתורה

הנה כי כן כאשר נתבונן בדמותו המיוחדת של בעל השמועה רבי שמעון בן לקיש, נראה כי לו נאה לדרוש: "שאינ דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", כי בכך היה (הגיגה יד:): "נאה דורש ונאה מקיים", כמסופר בגמרא (בבא מציעא פד.) כי בראשית דרכו היה מנהיגם של שודדי דרכים, עד שבא רבי יוחנן וקירבו תחת כנפי השכינה ולימדו תורה. ושם אצל רבי יוחנן המית עצמו באהלה של תורה, עד שנתעלה לרבן של ישראל מגדולי חכמי התורה שבעל פה, אשר מאמריו הקדושים מפוזרים בכל קצוות תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי. והנה הסיפור בגמרא (שם):

"יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, [יום אחד שחה רבי יוחנן בירדן], חזייה ריש לקיש [ראוהו ריש לקיש שהיה לסטים] ושוור לירדנא אבתריה [וקפץ לירדן אחריו], אמר ליה [רבי

בפרשתנו פרשת חוקת דבר בעתו מה טוב, להתבונן בפסוק הנוגע בעצם לכל אחד מישאל בכלל ולומדי תורה בפרט (במדבר יט-יז): "זאת התורה אדם כי ימות באהל". שנינו על כך בגמרא מה שדרש רבי שמעון בן לקיש (ברכות סג:): "אמר ריש לקיש, מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל".

כלל גדול לימדו אותנו חכמינו ז"ל בתלמוד ירושלמי (שבת ו.ו): "כל האומר שמועה מפי אומרה, היא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו, ומה טעמא (תהלים לט-ז) אך בצלם יתהלך איש". וביאר כ"ק מרן רבי יהושע מבעלזא זי"ע בשלחנו הטהור (שבועות שנת תרנ"ב) הכוונה בזה, שיכוון העוסק בתורה להתחבר עם קדושתו של בעל המאמר, ועל ידי זה יזכה להמשיך על עצמו מקדושתו והשגתו ולהשיג השגות גדולות.

והוסיף לבאר בזה ביאור נשגב על מה ששנינו במשנה (אבות פ"ו מ"א): "רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה". על פי מה שאמר ביאור חדש על המושג של "תורה לשמה", היינו לעסוק בתורה לשם נשמת בעל המאמר, שצריך להתחבר עם קדושת נשמתו, וזהו שאמר רבי מאיר: "כל העוסק בתורה לשמה", לשם נשמת בעל המאמר, "זוכה לדברים הרבה", כי נשמתו של בעל המאמר מגלה לו דברים הרבה הגנוזים במאמרו.

רעיון קדוש זה, מתאים להפליא למה שהביא ב"שיח שרפי קודש" (פרשת לך לך) בשם החידושי הרי"ם זי"ע לבאר מאמר הירושלמי: "כל האומר שמועה מפי אומרה, היא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו, כי השמועה והחידוש ההוא, שייך לשורש נשמתו של בעל השמועה, ולכן נקרא בעל השמועה, וכאשר לומד ויודע שהם

תפארת שלמה: "זאת חוקת התורה, כי תדמה בנפשך אדם כי ימות באהל, ויבקש את נפשו להשיבה על יום אחד לעולם הזה עוד, כמה היה משתדל בתורה ומצוות ומעשים טובים באותו היום שהניחוהו לשוב, בוודאי לא היה מניח אף רגע אחד בלי עבודה ותיקון השלימות לכל ימי חייו".

פרקי דרבי אליעזר: "בא וראה כח התשובה מרבי שמעון בן לקיש, שהיה הוא ושני רעיו גוזלים וחומסים... וביום שמת מתו שני רעיו... ונתנו לרבי שמעון בן לקיש חלק החיים, ולשני רעיו בשאול תחתיות. ואמרו שניהם לפני הקב"ה, רבונו של עולם, יש משוא פנים לפניך, זה היה שודד עמנו בהרים, והוא באוצר החיים ואנו בשאול תחתיות, אמר להם, זה עשה תשובה בחייו ואתם לא עשיתם, אמרו לו הנח לנו ונעשה תשובה, אמר להם אין תשובה אלא עד המיתה".

"בן עזאי אומר, בא וראה כח התשובה מרבי שמעון בן לקיש, שהיה הוא ושני רעיו גוזלים וחומסים כל אשר יעבור עליהם בדרך. מה עשה [ריש לקיש], הניח לשני רעיו שודדים בהרים, ושב לאלקי אביו בכל לבו בצום ובתפלה, והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה, והיה עוסק בתורה כל ימיו ובמתנות עניים, ולא שב אל מעשיו הרעים עוד, ונרצית תשובתו.

וביום שמת, מתו שני רעיו השודדים בהרים, ונתנו לרבי שמעון בן לקיש חלק החיים, ולשני רעיו בשאול תחתיות. ואמרו שניהם לפני הקב"ה, רבונו של עולם, יש משוא פנים לפניך, זה היה שודד עמנו בהרים, והוא באוצר החיים ואנו בשאול תחתיות, אמר להם, זה עשה תשובה בחייו ואתם לא עשיתם, אמרו לו הנח לנו ונעשה תשובה, אמר להם אין תשובה אלא עד המיתה.

משל למה הדבר דומה, לאדם שהוא רוצה לפרוש בים, אם אינו לוקח בידו לחם מארץ נושבת, אינו מוצא בים, אם רוצה לילך לו לקצה המדבר, אם אינו לוקח מן היישוב לחם ומים, במדבר אינו מוצא לאכול ולשתות, כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו, לאחר מיתה אין לו תשובה, שנאמר (משלי ו-לה) לא ישא פני כל כופר, וכתוב (ירמיה יז-י) אני ה' חוקר לב בוחן כליות".

על פי מעשה זה מפרש ה"תפארת שלמה" בלשון קדשו:

"זאת התורה אדם כי ימות באהל. אמרו חכמינו ז"ל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, ולכאורה הלא כתיב (ויקרא יח-ה) וחי בהם וגו'. אך הנה צריך האדם להיות חרד ולהחיש לעסוק בדברי תורה בעודו בחיים חיותו בעולם הזה, ואל יאמר (אבות פ"ב מ"ד) לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה. לכן צריך להיות יקר בעיניו היום והשעה שהוא בעולם הזה, [כאשר] עודנו בכוחו לתקן הכל ללמוד תורה, אבל אחר כך אם יתן כל חללי דעלמא בעד יום אחד, לשוב לעולם הזה לתקן מה שעיוות אז לא יניחוהו".

כאן מביא ה"תפארת שלמה" הסיפור הנפלא שהביא בפרקי דרבי אליעזר הנ"ל, כי בעוד שריש לקיש זכה לחזור בתשובה בעודו בחייו, הרי ששני רעיו כבר לא יכלו לתקן בתשובה אחרי שמתו, ולפי זה ממשיך ה"תפארת שלמה" לפרש בלשון קדשו:

"לכן אמר הכתוב, זאת חוקת התורה, כי תעסוק בה בתשובה ותשוקה שלימה [עד כדי כך].

כי תדמה בנפשך אדם כי ימות באהל, ויבקש את נפשו להשיבה על יום אחד לעולם הזה עוד, כמה היה משתדל בתורה ומצוות ומעשים טובים באותו היום שהניחוהו לשוב, בוודאי לא היה מניח אף רגע אחד בלי עבודה ותיקון השלימות לכל ימי חייו.

וזהו (אבות פ"ב מ"י) ושוב יום אחד לפני מיתתך, שתדמה בנפשך כי היום הזה הוא שהניחוך לשוב לעולם הזה עוד משמים, כדי לעשות תשובה לפני מיתתך, כמה יקר הוא היום הזה שלא תוכל עוד להשיגו אחר כך כנ"ל. וזהו שאמר אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, פירוש, שבכל יום הוא כבר מת, והוא מחשב עצמו על המיתה של מחר ח"ו. והוא אם עודנו חי גם למחר, זה הוא לו במתנה משמים, עוד יום אחד לחזור בתשובה קודם מותו שלמחר, נמצא כי כל חיות שלו בעולם הזה הוא רק עבור התורה כל יום ויום כנ"ל.

וזהו באמת כמו שנאמר וחי בהם, שאין לו חיות כי אם בהם בהתורה ומצוות כנ"ל. וזהו שנאמר (דברים יא-יג) [והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי] אשר אנכי מצוה אתכם היום, שאין לו עוד פנאי, רק (עירובין כב.) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם. וזהו (דברים כו-טז ברש"י) בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, שנותן לך עוד יום אחד משמים מחדש לעשות מצוות חדשות".

ריש לקיש הרגיש בכל יום כאילו חזר ממות לחיים כדי לעסוק בתורה

והנה ה"תפארת שלמה" לא הזכיר שבעל המאמר: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", הוא ריש לקיש עצמו, אשר ממה שקרה עמו ושני חבריו אחרי פטירתם הביא ראיה, שכוונת המאמר היא שצריך האדם לדמות בנפשו שכבר מת, וזכה לחזור ממות לחיים ולעסוק בתורה רק ליום אחד.

אולם לפי דבריו הקדושים יש לומר, כי אף שריש לקיש היה עדיין בחיים חיותו כשדרש מאמר זה, עם כל זה הרגיש בכל יום מימי חייו, כאילו זכה לחזור ממות לחיים כדי לעסוק בתורה עוד יום אחד, והוא על פי מה שדרשו בגמרא (ברכות יח.) מה שכתוב (קהלת ט-ה): "כי החיים יודעים שימותו, אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים... והמתים אינם יודעים מאומה, אלו רשעים שבחייהן קרויין מתים".

נמצא לפי זה כי על ידי שחזר ריש לקיש בתשובה ועסק בתורה, הרי זה כאילו חזר ממה שהיה תחילה בבחינת מת לחיים כדי לעסוק בתורה, וברוב קדושתו שעסק כל ימיו בתשובה, כמו שאמר דוד המלך (תהלים נא-ה): "כי פשעי אני אדע וחסאתי נגדי תמיד", הרגיש בכל יום ויום בימי חייו, הנה נתן לי הקב"ה עוד יום אחרי שכבר הייתי בבחינת מת כדי שאוכל לעסוק בתורה.

לכן ממה שהוא עצמו הרגיש מדי יום ביומו, זכה לדרוש ולגלות המאמר בעולם: "מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל", שהכוונה בזה היא כמו שביאר ה"תפארת שלמה" בלשון קדשו: "כי תדמה בנפשך אדם כי ימות באהל, ויבקש את נפשו להשיבה על יום אחד לעולם הזה עוד, כמה היה משתדל בתורה ומצוות ומעשים טובים באותו היום שהניחוהו לשוב".

ה"חפץ חיים" בעקבות ה"תפארת שלמה"

חביבים עלי דברות צדיק בעל ה"חפץ חיים" זי"ע, שבכל מקהלות ישראל מכל החוגים אומרים אחריו מקודש מקודש, וספריו בהלכה ובמוסר ובהשקפה נתקבלו ביראת הכבוד בכל תפוצות ישראל, שבספרו על התורה בפרשתנו זכה לכוון כעין דעתו הקדושה של ה"תפארת שלמה" בפירוש המאמר, שאין דברי תורה

היום האחרון מימי חייו כי הוא עלול למות למחר, [ומה שלא מת באותו יום שאכל מעץ הדעת, מבואר במדרש (ב"ר כב-א) כי על ידי תשובת אדם הראשון המיר הקב"ה את היום של האדם עם יומו של הקב"ה שהוא אלף שנה, ולכן חי אדם הראשון תתק"ל שנה, כי שאר השבעים שנה מסר לדוד המלך].

על פי האמור הוא מוסיף לפרש רמז הפסוק (דברים ד-ז): "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום". כי אם יחשוב האדם בדעתו שעוד יחיה רבות בשנים, יתשל מעבודת ה' בחשבו שעוד חזון למועד לתקן הכל בתשובה, לכן "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", אם אתם רוצים להיות דבוקים בה' אלקיכם, העצה על כך היא, "חיים כולכם היום", שתציירו בדעתכם כאילו אתם חיים רק "היום", ועל ידי זה תעבדו את ה' בדביקות כאדם היודע שהוא נפרד היום מן העולם.

יומתק לבאר בזה מה ששינו בגמרא (סנהדרין צח.), כי רבי יהושע בן לוי שאל את משיח אימתי יבוא, והשיב לו "היום", וכאשר עבר היום ולא הגיע, התלונן רבי יהושע בן לוי על כך לפני אליהו הנביא, והשיב לו אליהו שמישיח נתכוון לומר לו שיבוא (תהלים צה-ז): "היום אם בקולו תשמעו".

לפי האמור יש לומר שמישיח רמז לו בכך, שאם יעבדו ישראל את ה' בבחינת "היום" כאילו אין להם חיים רק באותו יום, אז יתוקן חטא עץ הדעת, שעניינו היה שהנחש הצליח להשכיח מן האדם העצה הטובה שנתן לו הקב"ה: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", שיצייר בדעתו תמיד שזהו היום האחרון, ועל ידי תיקון פגם זה לעבוד את ה' בבחינת "היום אם בקולו תשמעו", נזכה לגאולה שלימה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו.

הנה כי כן לפי כל האמור צריך ביאור, לשם מה נתן לנו הקב"ה העצה לעסוק בתורה בבחינת: "זאת התורה אדם כי ימות באהל", ומפרש ריש לקיש הכוונה בזה שאין התורה מתקיימת "אלא במי שממית עצמו עליה", וביאר ה"תפארת שלמה" שבכל יום ידמה בנפשו שכבר מת, וזכה לתחיית המתים לחזור בעולם הזה ולעבוד את ה' עוד יום אחד, הלא לפי מה שלמדנו מדברי רבי אליעזר, צריך לצייר בדעתו בכל יום שזהו היום האחרון שהוא חי בעולם הזה כי שמא ימות למחר, ואיך זה מתאים עם המחשבה שכבר מת וחזר ליום אחד.

כ"ק מרן רבי יהושע מבעלזא זי"ע (שבועות שנת תרנ"ב): "כל האומר שמועה מפי אומרה, היא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו". שיכוון העוסק בתורה להתחבר עם קדושתו של בעל המאמר, ועל ידי זה יזכה להמשיך על עצמו מקדושתו והשגתו להשיג השגות גדולות. וזהו בכלל "כל העוסק בתורה לשמה", לשמה של נשמת בעל המאמר, "זוכה לדברים הרבה", שמגלים לו סודות התורה.

חידושי הרי"ם זי"ע: "כל האומר שמועה מפי אומרה, היא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו, כי השמועה והחידוש הוא, שייך לשורש נשמתו של בעל השמועה, ולכן נקרא בעל השמועה, וכאשר לומד ויודע שהם דברי תורה, מאיר בו נשמתו של בעל השמועה, וזה שיראה כאילו בעל השמועה עומד כנגדו".

הגיע זמנך להיפטר מן העולם, קום ולך. כלום יכלת לאמר לו, כי אין פנאי עתה כשהחנות מלאה קונים, ואם כן תוכלי לחשוב כי כעת הנני מת, ומה איכפת לך אם בעוד שעתים אקום לתחיה, ואלך לחנות לעזור לך.

זוהי כוונת המאמר הנ"ל, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, האדם צריך לחשוב שהוא מת, ועל זה אין תשובה כי אין שעתו פנויה, ואם כה יחשוב יוכל ללמוד ולקיים את התורה הנותנת חיים ללומדיה ולעושיה".

"ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום"

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, להשתעשע בפירוש הנשגב של ה"תפארת שלמה", על פי מה ששינו בגמרא (שבת קנג.): "רבי אליעזר אומר, שוב יום אחד לפני מיתתך, שאלו תלמידיו את רבי אליעזר, וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה".

נמצינו למדים מדברי רבי אליעזר, כי בכל יום צריך אדם לדמות בנפשו שזהו היום האחרון בחייו, כי יתכן שימות למחר. על פי האמור מפרש הגה"ק בעל "בן איש חי" בספר "חסדי אבות" על מסכת אבות (פ"ב מ"כ) מה שאמר הקב"ה לאדם הראשון (בראשית ב-ז): "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכלו ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות". וצריך ביאור לשם מה הוסיף הקב"ה להזהירו שימות עוד באותו יום שיאכל מעץ הדעת, וכי אם לא ימות באותו יום כי אם למחרת, אין זה סיבה מספקת להימנע מן החטא.

וביאר שהקב"ה רצה לתת לאדם הראשון עצה איך להתגבר על הפיתוי של הנחש, שיצייר בדעתו "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", שזהו

מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, בשפה פשוטה השווה לכל נפש במשל הלכות מן החיים, והנה הם דבריו הקדושים:

"זאת התורה אדם כי ימות באהל. ובחכמינו ז"ל (ברכות ס"ג ב) אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהם. ובאמת תמוה הלא כבר נאמר וחי בהם ולא שימות בהם. ונבאר דברינו על פי משל, לסוחר גדול שהיו נוהרים אליו קונים, לא רק מעירו אלא גם מהעירות הסמוכות, ולרגלי מסחרו היה טרוד כל היום והלילה, לא היה לו זמן אפילו ללכת לבית הכנסת להתפלל בציבור.

עברו שנים ושער לכן נראה בו בזקנו, כוחותיו נתדלדלו, והתחיל להרגיש כי הוא כבר מתקרב אל התכלית, וכי עליו יהיה לתת מחר דין וחשבון מפעליו, החליט להכין צידה לדרך ויעבור עליו מה. התחיל ללכת לבית הכנסת להתפלל בציבור, ואחר התפלה ללמוד שתי שעות בבית המדרש, לא ישגיח על הסוחרים והקונים, כי הבל המה ולא יועילו.

בשובו למסחרו מבית הכנסת, אחרי שעשה שם שלש שעות, שאלתהו אשתו בתמהון על מה שאיחר לבוא, הלא כל החנות מלאה סוחרים ואצים הם לדרכם, ענה ואמר לה, כי היה טרוד והיה מוכרח להתעכב.

יהי ביום השני, וכבר עבר הבוקר, ובעלה עוד לא שב מבית הכנסת, הלכה בעצמה לראות מה קרה לו שם, ומה נהלה לראותו יושב ולומד. התחילה לצעוק עליו בקול, מה זה אתך, כלום יצאת מדעתך, או משוגע הנך, החנות מלאה קונים, והוא יושב לו ולומד, לא איכפת לי ההפסד שאתה גורם לנו, אבל כלום אפשר לגרש קונים מהחנות, בעת שמכל עברים החנוונים מתחרים אתנו.

ענה בעלה ואמר לה, שמעי נא רעיתי תמתי, מה היית עושה, לו בא מלאך המות ואמר לי,

"שמא ימות למחר" הוא תשובה מיראה

רחש לבי דבר טוב לבאר הענין בזה על פי מה ששינו בגמרא (ברכות יט): "תנא דבי רבי ישמעאל, אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה". ומקשה בגמרא: "שמא סלקא דעתך", ומתריך: "אלא ודאי עשה תשובה". וכתב ב"חות יאיר" לגאון הגדול בעל "אור חדש" (אור הראשון אות ג) בשם הגאון רבי שלמה אלגאזי זצ"ל שפירש כוונת הגמרא: "שמא עשה תשובה", שהתלמיד חכם ודאי עשה תשובה בלילה מהחשש של "שמא ימות למחר".

אמנם לפי זה צריך ביאור איך יתפרש מה שמקשה הגמרא: "שמא סלקא דעתך", ומה שמתריך: "אלא ודאי עשה תשובה". ומבאר ה"חות יאיר" ביאור נאה בדרך דרוש, על פי מה ששינו בגמרא (יומא פו): "אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות", ומקשה בגמרא: "איני והאמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות", ומתריך: "לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה". פירוש, על ידי תשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות, אבל על ידי תשובה מאהבה זדונות נעשות כזכיות.

נקדים עוד מה שדרשו בגמרא (בבא מציעא לג): "מאי דכתיב (ישעיה נח-א) הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, הגד לעמי פשעם, אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות, ולבית יעקב חטאתם, אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות". כאשר נשלב שני מאמרים אלה נמצינו למדים חידוש גדול, כי תלמידי חכמים שחטאו אין להם תיקון בתשובה מיראה כי אם בתשובה מאהבה, שהרי מכיון שעל ידי תשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות, אם כן לתלמידי חכמים "ששגגות נעשות להם כזדונות" אין בזה שום תועלת, ובהכרח שיש להם תיקון רק בתשובה מאהבה שזדונות נעשות כזכיות.

לפי זה מפרש ה"חות יאיר" כמין חומר את המאמר בגמרא: "אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה", וכמו שפירש רבי שלמה אלגאזי שבודאי עשה תשובה מהחשש "שמא ימות למחר". אולם על כך מקשה בגמרא: "שמא סלקא דעתך", כלומר הלא תשובה כזו מחשש "שמא ימות למחר", היא תשובה מיראה מיוחדת יום המיתה, שעל ידי זה זדונות נעשות כשגגות, ואצל תלמידי חכמים אין בזה שום תועלת, כיון שהשגגות שוב נעשות להם כזדונות. על כך מתריך: "אלא ודאי עשה תשובה", שלא עשה תשובה מהחשש "שמא ימות למחר", אלא אפילו אם יודע בודאי שיחיה, הוא עושה תשובה מאהבת ה', שעל ידי זה זדונות נעשות לו כזכיות. אלו דבריו המתוקים.

"יחינו מיומיים" שני הימים של היום האחרון

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו ליישב את שתי הבחינות של הציור בדעתו של אדם על היום האחרון של ימי חייו, על פי מה שמבואר בספרים הקדושים והובא גם ב"קדושת לוי" (פרשת עקב), שמתחילה צריך האדם לעשות תשובה מיראה, ורק אחר כך יוכל לעלות במעלות הסולם לעשות תשובה גם מאהבה.

לפי זה יש לומר כי העצה של רבי אליעזר: "שוב יום אחד לפני מיתתך... שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה", מיועדת לכל אחד מישראל, שיעשה לפחות תשובה מיראה מחשש שמא ימות למחר. אבל בפרשתנו: "זאת התורה אדם כי ימות באהל", הלא מדובר בתלמידי חכמים העוסקים בתורה, אשר כפי המבואר אצלם לא מספיק שעושים תשובה מיראה שהזדונות נעשות כשגגות, והרי אצלם השגגות נחשבות לזדונות.

לכן אצלם העצה היא: "זאת התורה אדם כי ימות באהל", ופירש ריש לקיש: "שאין דברי תורה

מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", והכוונה בזה היא כמו שביאר ה"תפארת שלמה", שיצייר בדעתו שכבר מת וזכה לחיות יום אחד לעסוק בתורה, שציור זה אינו גורם לו עצבות אלא שמחה גדולה, שזכה לחזור מעולם המתים לעסוק בתורה עוד יום אחד, ועל ידי זה יוכל לתקן הכל בתשובה מאהבה שזדונות נעשות לו כזכיות.

יומתק לרמוז ענין זה בדברי הנביא (הושע ו-א): "לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו, יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו". ופירש רש"י: "יחינו מיומיים, יחזקנו משתי פורענות שעברו עלינו משתי מקדשות שחרבו. ביום השלישי, בבנין בית השלישי יקימנו".

לפי האמור יש לומר שרמזו לנו הנביא על התשובה של ב' ימים, שהם שני סוגי הציורים של היום האחרון בעולם הזה, הציור הראשון שהוא בבחינת תשובה מיראה, הוא שיצייר האדם בדעתו בכל יום שזהו היום האחרון מימי חייו, ועל ידי זה יעשה תשובה מיראה, והציור השני שהוא בבחינת תשובה מאהבה, הוא שיצייר האדם שכבר מת וחזר לחיים יום אחד לעסוק בתורה. ומי שזוכה לעבוד את ה' בב' בחינות אלו, עליו אומר הכתוב: "יחינו מיומיים", מב' הציורים של ב' ימים אלו, ובזכות זה "וביום השלישי", בגאולה העתידה כשיבוא משיח בבחינת "היום אם בקולו תשמעו", יקימנו ונחיה לפניו".

יש לומר כי זהו גם כן רמז הכתוב (ישעיה נח-ב): "ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון". בכך מבקש הקב"ה שידרשו אותו "יום יום", שני סוגי הציורים של היום האחרון. ונסיים במה שהתנבא הנביא על הגאולה העתידה (ישעיה נד-יב): "וְשָׁמְתִי כְכֹדֶד שְׁמֹשֶׁתֶיךָ". במילת כדכ"ד רמז הקב"ה ב' פעמים כ"ד שעות, שיש בכל יום משני הימים שאנו מציירים אותם כיום האחרון בעולם הזה, אשר בזכות זה נזכה לגאולה העתידה במהרה בימינו אמן.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת זירג'ני ע"ה

shvilei.com

mamarim@shvileipinchas.com :